ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ի 2026 թվականի 1-ին կիսամյակում իրականացված միջոցառումներ

Գիտական ուսումնասիրություններ

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ի կողմից իրականացվող գիտական ուսումնասիրություններն ուղղված են «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի, «Խոր Վիրապ» և «Գոռավանի ավազուտներ» պետական արգելավայրերի տարածքների բնական էկոհամակարգերի, լանդշաֆտային ու կենսաբանական բազմազանության, գենոֆոնդի ուսումնասիրմանն ու պահպանմանը:

Առաջին կիսամյակի ընթացքում բոլոր աշխատանքները կատարվել են համաձայն 2026 թվականի տարեկան միջոցառումների և աշխատանքային ծրագրերի:

ա) Խոշոր կաթնասուն կենդանիների հաշվառում

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում կենսաբազմազանության, կենդանիների իրավիճակի և տարածվածության վերաբերյալ տեղեկատվության ստացման նպատակով կանոնավոր կերպով անցկացվում է կենսաբազմազանության մոնիթորինգ: «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ը կենսաբազմազանության մոնիթորինգն իրականացնում է Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղի (WWF Armenia) հետ համատեղ՝ «Ընձառյուծի պահպանությունը Հայաստանում» ծրագրի շրջանակներում: Հաշվետու ժամանակաշրջանում Կարմիր գրքում գրանցված կենդանիների տարածվածության, տեսակային կազմի, քանակի, բնակության վայրերի, կենդանիների միգրացիոն ուղիների առկա վիճակի մոնիթորինգի տվյալների ստացման նպատակով ապրիլ և մայիս ամիսներին ստուգվել են արգելոցում առկա բոլոր 30 ֆոտոթակարդրները: Վերջիններից ստացված տվյալների համաձայն որոշ կենդանիների համար կատարվել են քանակի մոտավոր հաշվարկներ և ֆիքսվելու հաճախականությունը կոնկրետ տարածքներում:

Կենդանատեսակների թվաքանակ մոնիտորինգ ըստ ֆոտոթակարդների

ֆոտոթակարդ	Կենդանիների տեսակ											
	Կովկասյան ընձառյուծ	Բեզոարյան այծ	Գորշ արջ	Գայլ	Լուսան	Աղվես	Նապաստակ	Անտառային կատու	Փոխրուն	Քարակզգեիս	Աքիս	Վայրի խոզ
1	0	5	5	3	4	0	1	0	0	0	2	2
2	0	4	2	0	3	0	3	0	0	1	0	3
3	0	0	1	0	0	0	2	0	1	1	1	4
4	0	5	5	0	0	0	0	0	2	0	0	3
5	0	3	2	2	0	3	0	0	1	0	0	5
6	0	0	2	0	2	2	0	0	2	0	1	0
7	0	6	0	0	3	0	0	0	0	0	1	2
8	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
9	0	0	3	4	1	0	0	0	0	1	0	5
10	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5
11	0	8	4	2	0	1	0	0	0	1	1	4
12	0	0	5	3	2	0	3	0	2	0	1	4
13	0	4	4	0	2	1	0	0	0	0	1	2
14	0	8	3	0	1	2	0	0	0	1	2	1
15	0	7	2	4	1	0	0	0	0	0	2	0
16	0	0	4	3	3	0	0	0	0	0	0	3
17	0	4	1	0	2	2	0	0	0	2	1	0
18	0	3	0	2	3	2	0	0	2	0	1	2
19	0	0	0	0	4	1	0	0	0	0	0	4
20	0	4	3	0	0	0	1	0	0	0	0	0

21	0	4	2	2	3	0	1	0	0	0	0	1
22	0	4	2	2	0	0	0	0	1	1	0	1
23	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	3
24	0	0	2	4	0	0	0	0	0	0	0	3
25	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0	0	3
26	0	0	5	4	2	1	0	0	0	0	0	0
27	0	2	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0
28	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Մոնիտորինգն իրականացվել է ֆոտոթակարդների և տեսանկարահանման կադրերի միջոցով:

Նկար 1

Ապրիլ ամսվա ընթացքում ֆոտոթակարդներով նկարվել է կովկասյան ընձառյուծ (*Panthera pardus tulliana*), ինչպես նաև դաշտային ուսումնասիրությունների ընթացքում արձանագրվել են գիշատչի կենսագործունեության հետքեր, ոտնահետքեր: Կենդանու արեալը հիմնականում ուսումնասիրվում և ընդգրկում է պետական արգելոցի «Խոսրով» և «Կաքավաբերդ» տեղամասերը: Վերլուծությունից պարզ է դարձել, որ նկարված կենդանին ընձառյուծի նույն արու առանձնյակն է, որին արդեն ութ տարի է ֆոտոթակարդները պարբերաբար արձանագրում են «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում: Սա ընձառյուծի առանձնյակի Հայաստանում գրանցված ամենաերկար բնակության դեպքն է, որը փաստում է պետական արգելոցի պահպանության աշխատանքների արդյունավետությունը:
Ներկայումս ընձառյուծը ներառված է ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում որպես «կրիտիկական վիճակում գտնվող» և Բնության պահպանության միջազգային միության (ԲՊՄՄ) Կարմիր ցուցակում որպես «Վտանգված» տեսակ, ինչի արդյունքում տեսակի պահպանությունը և ուսումնասիրումը շարունակում է մնալ բնապահպանական կարևոր խնդիրներից մեկը:

Նկար 2

Դաշտային դիտարկումների ընթացքում բեզոարյան այծերը արգելոցի տարածքում արձանագրվել են ծովի մակարդակից 1700 – 2300 մ բարձրություններում:

Նկար 3

Գորշ արջը հիմնականում հանդիպել է չորային նոսրանտառներում: Տարածքը ներառում է այն վայրերը, որտեղ աճում են պտղատու ծառեր, հատապտուղներ և ընկուզենիներ, որոնցով արջը սնվում է:

Նկար 4

Առաջին կիսամյակում ՀՀ ԳԱԱ Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի, Միջատաբանության լաբորատորիայի գիտաշխատողները դաշտային աշխատանքներ են իրականացրել CNF և "25RL- 1F030" ծրագրերի շրջանակում:

Նկար 5

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում իրականացվել է կրծողների մշտադիտարկում՝ «Կաթնասունաբանների հայկական ասոցիացիա» ՀԿ-ի գիտաշխատողների և ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցների հետ համատեղ:

Նկար 6

բ) Գիշատիչ թռչունների թվաքանակի և տեսակային կազմի որոշում

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի տարածքում շարունակվում են գիշատիչ թռչունների որոշ տեսակների (սև անգղ, սպիտակագլուխ անգղ, գիշանգղ, մորուքավոր անգղ, քարարծիվ,) ուսումնասիրությունները: Աշխատանքներն իրականացվում են Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղի հետ համատեղ գիշատիչ թռչնատեսակների բնադրման վայրերի ուսումնասիրության ծրագրի շրջանակներում: Բների գրանցումն իրականացվում է կանոնավոր շրջայցերի ժամանակ, որի ընթացքում ստուգվում են հին բները, և գրանցվում են նոր հայտնաբերվածները:

գ) Սողունների որոշ տեսակների տարածվածության և դրանց քարտեզագրման աշխատանքների իրականացում

Սողունների ֆաունան պետական արգելոցում բավականին հարուստ է: Որոշ ուսումնասիրություններ կատարվել են պետական արգելոցի աշխատակիցների կողմից, որի ընթացքում արձանագրվել են կովկասյան ագամա (*Laudakia caucasia)*, անդրկովկասյան մողեսիկ, միջերկրածովային կրիա *(Testudo graeca),* կասպիական կրիա (*Mauremys caspica),* կովկասյան կատվաօձ *(Telescopus fallax):* Օշինդրային կիսանապատների քարքարոտ տեղամասերում և գիհու նոսր անտառներում ակտիվ է կովկասյան գյուրզան (Macrovipera lebetina): Գիհու նոսր անտառներում և լեռնային տափաստանների քարքարոտ լանջերին ծովի մակարդակից 1500-2000մ բարձրություններում հանդիպում է հայկական իժը (Vipera raddei): Օձերն իրենց ձմեռային ապաստարաններից դուրս նկատվել են ապրիլի ամսվա սկզբին: Գյուրզայի ինչպես նաև իժերի ապրելավայրերն օջախային բնույթ են կրում և կախված են ժամանակավոր և մշտական ապաստարանների և կերի առկայությունից:

դ) *Վեդի և Խոսրով գետերի ձկնատեսակների ուսումնասիրում (կարմրախայտ, քուռի բեղլու)*

Գիտական բաժնի կողմից շարունակվում են ուսումնասիրվել Վեդի գետի ձկնապաշարների նվազման հիմնական պատճառները: Վեդի գետում առկա են բազմաթիվ արհեստական եղանակով առաջացած ջրվեժներ, որոնք խոչընդոտում են ձկների գարնանային միգրացիային դեպի Վեդի գետի բնական ձվադրավայրերը: Վեդի գետի վրա կառուցված ջրընդունիչ ամբարտակները խոչընդոտ են հանդիսանում ձկների տեղաշարժի համար: Սրանք հանդիսանում են նվազեցման հիմնական պատճառներից մեկը, որոնց վերաբերյալ բազմիցս ահազանգվել է:

ե) Հավաքված բուսատեսակների (հերբարիումների) գույքագրում, տեսակային կազմի որոշում և քարտադարանի ստեղծում

Հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են հերբարիումների գույքագրման, կարման և համարակալման աշխատանքները: «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ն ունի հարուստ բուսապահոց (հերբարիում), որտեղ առկա է պետական արգելոցի տարածքում աճող 1849 տեսակի բույսերից 1500-ից ավելին մի քանի հազար նմուշով՝ սկսած 1928 թվականից: Այս կիսամյակում կարվել են 250 հերբարիում, որից 140-ը թվայնացվել է:

«Բույսերի բազմազանության մշտադիտարկումը ՀՀ բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում» ծրագրի շրջանակում, «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցները կատարեցին հետազոտական աշխատանքներ «Գոռավանի ավազուտներ » արգելավայրում: Ուսումնասիրվել են նախկինում տեղադրված փորձահրապարակները՝ նպատակ ունենալով գնահատել բուսական բազմազանության պահպանումը և դրա դինամիկ փոփոխությունները ժամանակի ընթացքում:

Նկար 7

զ) Պետական արգելոցի թանգարանի և գիտական լաբորատորյայի աշխատանքների կազմակերպում և իրականացում

Էկոլոգիական կրթությանն ու դաստիարակությանն ուղղված միջոցառումների շրջանակներում «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց ՊՈԱԿ են այցելել Ռանչպաչի, Բագրավանի, Ագարակի, Կանաչուտի, Գետազատի, Այգեզարդի միջնակարգ դպրոցների, Երևանի թիվ 18, Արարատ քաղաքի թիվ 1 և թիվ 5 հիմնական դպրոցների աշակերտները: 600 դպրոցականների համար բնապահպանական թեմաներով կազմակերպել է 30 դասընթացներ: Գիտելիքների ամրապնդման նպատակով աշակերտների համար կազմակերպվել են տարբեր բնապահպանական թեմաներով մշակված խաղեր:

1-ին կիսամյակում պետական արգելոցի թանգարան է այցելել 875 այցելու: Թանգարանում այցելուներին ներկայացվել է պետական արգելոցի պատմությունը, բուսական և կենդանական աշխարհը, պատմամշակութային հուշարձանները, «Գոռավանի ավազուտներ» և «Խոր Վիրապ» պետական արգելավայրերը իրենց բնորոշ ֆլորայով ու ֆաունայով, ինչպես նաև կազմակերպվել է արգելոցի մասին պատմող կարճամետրաժ ֆիլմի, ֆոտոթակարդների կողմից նկարահանված լավագույն կադրերի դիտում, Arloopa հավելվածի միջոցով կովկասյան ընձառյուծի հետ նկարահանում:

Հաշվետու եռամսյակում կատարվել է նաև թանգարանային ցուցանմուշների ախտահանում:

Էկոզբոսաշրջության կազմակերպման և զարգացման աշխատանքներ

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ը իր կառավարման ներքո գտնվող բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում այցելությունների թույլտվություն և զբոսաշրջային գործունեություն իրականացնում է հիմք ընդունելով առկա սահմանափակումներն ու կանոնակարգերը: «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում, «Խոր Վիրապ» և «Գոռավանի ավազուտներ» պետական արգելավայրերում էկոզբոսաշրջության կազմակերպման և զարգացման հիմնական նպատակներն են՝ զբոսաշրջիկներին ծանոթացնել բնության արժեքներին, նպաստել էկոլոգիական դաստիարակությանը և կրթությանը, բնության հետ հարաբերությունների մշակույթի ձևավորմանը, բնական միջավայրում մարդկանց վարքականոնի չափորոշիչների մշակմանը, բնության նկատմամբ պատասխանատվության զգացման ձևավորմանը, որոնք էլ իրենց հերթին բնական և պատմամշակութային ժառանգության, էկոհամակարգերի պահպանության բարելավման, ինչպես նաև զբոսաշրջությունից հավելյալ եկամուտների ստացման, բնապահպանական և սոցիալ տնտեսական խնդիրների լուծման նախադրյալներ են ստեղծում:

Էկոզբոսաշրջության զարգացմանն ուղղված միջոցառումներն ու աշխատանքները կատարվել են համաձայն 2026 թվականի տարեկան աշխատանքային ծրագրի:

Հաշվետու ժամանակահատվածի ընթացքում զբոսաշրջային այցեր իրականացվել են «Խոսրովի անտառ» արգելոցի «Գառնի», «Խոսրով» և «Խաչաձոր» տեղամասերում գտնվող երթուղիներով: Այցելուների անվտանգության և արգելոցային ռեժիմի առանձնահատկություններով պայմանավորված «Կաքավաբերդ» տեղամասի որոշ երթուղիները փակ են այցելությունների համար: Այցելուների անվտանգությամբ և արգելոցային ռեժիմով պայմանավորված՝ քայլարշավային երթուղիները պատշաճ կերպով վերահսկվում են, կազմակերպվում են աղբահանության աշխատանքներ, այցերը կանոնակարգվում են բնական էկոհամակարգերի վրա զբոսաշրջության հնարավոր ազդեցության բացառման նպատակով:

Հաշվետու ժամանակահատվածի ընթացքում համագործակցության շրջանակներում իրականացվել են զբոսաշրջային այցեր ինչպես նոր, այնպես էլ հին գործընկեր

կազմակերպությունների հետ համատեղ: Կազմակերպվել են միջոցառումներ, հանդիպում-քննարկումներ:

Կենսաբազմազանության միջազգային օրվա կապակցությամբ Հովտամեջի միջնակարգ դպրոցի 9-րդ դասարանի աշակերտների հետ կազմակերպվել է էկոկրթական հանդիպում «Կենսաբազմազանության դերը մարդու կյանքում» թեմայով:

Միջոցառման նպատակն էր աշակերտների շրջանում ձևավորել բնապահպանական գիտակցություն, ներկայացնել կենսաբազմազանության կարևորությունը և խթանել պատասխանատու վերաբերմունք շրջակա միջավայրի նկատմամբ:

Նկար 8

Ֆրանս-Հայկական մասնագիտական ուսումնական կենտրոնի ուսանողները «Էկոտուրիզմը պետական արգելոցներում և ազգային պարկերում» թեմայի շրջանակում այցելել են «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց:

Նկար 9

Առաջին կիսամյակում «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցն ունեցել է 1404 այցելու: